

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Finsko sovětské vztahy v letech 1939-1945 z finského
pohledu**

Michal Drozný

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Finsko sovětské vztahy v letech 1939-1945 z finského
pohledu**

Michal Drozný

Vedoucí práce:

PhDr. Dipl. - Pol. Martin JEŘÁBEK, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval doktoru PhDr. Dipl. - Pol. Martinu Jeřábkovi, Ph.D., za odborné vedení mé práce.

Obsah

1 Úvod	1
2 Diplomatické vztahy Finska a Sovětského svazu.....	4
2.1 Formování finského státu.....	4
2.2 Předválečná situace vzájemných diplomatických vztahů	5
2.3 Diplomatické vztahy v období zimní války	8
2.4 Diplomacie v meziválečném období.....	10
2.5 Vzájemná diplomacie v období konce pokračovací války a poválečné vztahy.....	12
3 Válečné události.....	16
3.1 Zimní válka	16
3.2 Pokračovací válka.....	22
3.3 Laponská válka.....	25
4 Mezinárodní pohled na vzájemné vztahy Finska a SSSR	26
4.1 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy před zimní válkou z mezinárodního pohledu.....	26
4.2 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy v průběhu a po skončení zimní války z mezinárodního pohledu.....	28
4.3 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy před pokračovací válkou, v jejím průběhu a po jejím skončení z mezinárodního pohledu	31
5. Závěr	35
6. Seznam použitých zdrojů	38
7. Resumé	40
8. Přílohy.....	42

1 Úvod

Předkládaná bakalářská práce se věnuje jednomu z nejtemnějších období v novodobých dějinách Finska, kdy tato nevelká severská země fakticky bojovala o své přežití na světové mapě a zachování statusu neutrálního státu proti nesrovnatelně většímu protivníkovi v podobě Sovětského svazu socialistických republik (SSSR). Konflikt s Finskem uměle vyvolal SSSR ve snaze získat ve Finsku rozhodující vliv, případně vytvořit nárazníkové pásmo a posunout hranice od Petrohradu, tehdejšího Leningradu, více na sever. Finsko odmítlo přijmout nabídky SSSR na výměnu území i nabídky vojenských smluv, jelikož by tak významně podkopalo snahu o finskou neutralitu. V konfliktu, který poté následoval, tzv. zimní válce trvající od 30. listopadu 1939 do 13. března 1940, se Finsku i za cenu územních ztrát podařilo uhájiti svoji neutralitu.

V tzv. pokračovací válce se pak Finsko připojilo na stranu Německa v ofenzivě proti SSSR, ovšem postoupilo na popud generála Mannerheima jen nedaleko za hranice z roku 1939, dále do vnitrozemí SSSR finská armáda nepokračovala. V roce 1944 přešel SSSR do ofenzivy, která se týkala i finské fronty. Finsku se s vypětím všech sil podařilo tuto ofenzivu zastavit a dosáhnout příměří, hranice se sice vrátili do stavu po Zimní válce a Finsko bylo nuceno zaplatit obrovské válečné reparace, ale zároveň dosáhlo svého cíle a stalo se na SSSR nezávislé.

Primárním cílem této práce je analýza vztahů mezi Finskem a Sovětským svazem v letech 1939-1945 na základě studia dostupných pramenů s větším důrazem na finský úhel pohledu. Postupováno bylo zejména formou kritiky a interpretace získané české i cizojazyčné literatury a odborných studií.

Hlavním úkolem práce bude zodpovědět několik základních otázek vzájemných se k tomuto tématu. Proč vlastně došlo mezi Sovětským svazem a Finskem k rozepřím? Proč bylo Finsko schopné ustát diplomatický nátlak Sovětského svazu? Proč se mu podařilo udržet se na světové mapě i přes dvě fakticky prohrané války se svým mnohonásobně větším sousedem? Jakým

způsobem se finská armáda ve vedených konfliktech prezentovala? Jaký postoj k problémovým vztahům mezi Finskem a Sovětským svazem a k vojenským konfliktům mezi nimi zastávaly jiné státy?

Bakalářská práce je pro větší přehlednost rozdělena do tří hlavních tematických okruhů, v jejichž rámci je pak postupováno chronologicky. Tyto okruhy jsou členěny na menší části věnující se vždy konkrétním etapám tohoto období. První okruh nazvaný Diplomatické vztahy Finska a Sovětského svazu se věnuje především diplomacii mezi těmito dvěma státy. Je zde nastíněn problémový vznik Finska, který provázela občanská válka. Již tehdy, podporou jedné z válčících stran dal později zformovaný Sovětský svaz najevo neochotu ztratit v této severské zemi svůj vliv. Pozornost je věnována také pozdějšímu diplomatickému tlaku vyvíjenému Sovětským svazem na Finsko s ohledem na aktuální mezinárodní politiku. Druhá část práce je věnovaná nastínění samotných konfliktů a jejich průběhu. Začíná informací o přípravách Sovětského svazu k útoku na Finsko a jeho následném provedení. Je zde také zhruba popsán průběh všech tří válek, kterých se Finsko v letech 1939-1945 aktivně účastnilo. Zvláštní pozornost je věnována válce zimní, neboť ta představuje zřejmě nejdůležitější událost ve vzájemných vztazích Finska a Sovětského svazu. Třetí okruh se soustředí na analýzu mezinárodního pohledu na tento konflikt. Pozornost je pak věnovaná zejména vyjádření postojů, které k tomuto střetnutí zastávaly nezúčastněné státy a jejich reakcím na jeho průběh.

Mezi základní prameny této práce patřila rozsáhlá monografie *Zimní válka. Sovětská invaze do Finska 1939 až 1940*¹ britského historika Carla von Dyke, který měl možnost podrobného studia tajných sovětských dokumentů na toto téma a problematice sovětských vojenských dějin se blíže věnuje. Je zde bohatě popsán nejen samotný konflikt, ale i události, které mu předcházely a výsledky tohoto konfliktu.

¹ DYKE, Carl Van, *Zimní válka. Sovětská invaze do Finska 1939-1940*, Brno 2007.

Za další významný zdroj této práce by se jistě dala označit odborná studie *Finsko ve válce 1939-1944*² české autorky Radky Lainové, která se dějinami východní Evropy zabývá. Tato studie obsahuje komplexní pohled na postavení Finska v těchto letech, včetně meziválečné situace.

Řadu zajímavých informací přineslo dílo *Zimní válka. Sovětský útok na Finsko 1939-1940*³ autorů Elois Engleové a Lauriho Paananena, který se bojů mezi Sovětským svazem a Finskem přímo účastnil.

Použito bylo také několik zahraničních publikací, například německá monografie *So kämpfte Finnland: Der finnisch-sowjetische Krieg 1939-1940*⁴ autora Joose O. Hannuly nebo anglické studie *Finnish Military Politics between the Two World Wars*⁵ autora Williama J. Stovera taktéž anglická studie *The Finnish Communists and the Winter War*⁶ autora Kimmo Rentoly.

Další využitou literaturou byla kniha *Hranice placená krví. Sovětsko-Finské války*⁷ českého autora Karla Richtera. Kniha obsahuje šest hlavních kapitol a zároveň také dobové fotografie jako přílohu. Kompletní přehled moderních dějin Finska poskytla kniha *Dějiny Finska*⁸ od dvojice autorů Eino Jutikkaly a Kauko Pirinena.

V neposlední řadě byla použita studie *David proti Goliášovi*⁹ českého autora Miroslava Maška, kde bylo velice zajímavě zpracováno téma prvního vojenského konfliktu mezi Finskem a SSSR, zimní války.

² LAINOVÁ, Radka, *Finsko ve válce 1939-1944* (1. část). In: Historický obzor 6, 1996, 1—2. a LAINOVÁ, Radka, *Finsko ve válce 1939-1944* (dokončení). In: Historický obzor 6, 1996, 3—4.

³ ENGLEOVÁ, Eloise, PAANANEN, Lauri, *Zimní válka. Sovětský útok na Finsko 1939-1940*, Brno 1996.

⁴ HANNULA, Joos Olive, *So kämpfte Finnland: Der finnisch-sowjetische Krieg 1939-1940*, Berlín 1941.

⁵ STOVER, William J., *Finnish Military Politics between the Two World Wars*. In: Journal of Contemporary History 12, 1977, 4.

⁶ RENTOLA, Kimmo, *The Finnish Communists and the Winter War*. In: Journal of Contemporary 33, 1998, 4.

⁷ RICHTER, Karel, *Hranice placená krví. Sovětsko-Finské války*, Praha 2006.

⁸ JUTIKKALA, Eino, PIRINEN, Kauko, *Dějiny Finska*, Praha 2001.

⁹ MAŠEK, Miroslav, *David proti Goliášovi*. In: Válka revue 7, 2015, 4.

2 Diplomatické vztahy Finska a Sovětského svazu

2.1 Formování finského státu

Od roku 1809, kdy bylo Finsko dobyto Ruskem a kdy ho car Alexandr I. ustanovil velkoknížectvím v personální unii s carským Ruskem, byla tato severská země součástí ruské monarchie. Po listopadu 1917 a Velké říjnové revoluci se v Rusku dostali k moci bolševici. Finsko již nechtělo pouze částečnou autonomii v rámci ruské unie a už vůbec nechtělo mít cokoliv společného s bolševiky, finský parlament tedy 6. prosince 1917 odhlasoval samostatnost. Bylo ovšem nutné, aby jeho nezávislost uznaly i další státy. Ty ale čekaly na stanovisko Ruska, zda se svého velkoknížectví zřekne, či nikoliv. Pravicová finská vláda byla nucena jednat s bolševiky, a tak 30. prosince vyslala delegaci do Petrohradu, tehdejšího sídelního města ruské vlády, aby předala ruské vládě vyhlášení nezávislosti a žádost o odtržení. Hned druhého dne, 31. prosince 1917 ruská vláda finské žádosti vyhověla a uznala Finsko jako samostatný stát.

Následovala občanská válka, ve které proti sobě stály tzv. Bílé gardy podporující finskou nezávislost a tzv. Rudé gardy, které se snažily ve Finsku vyvolat revoluci a připojit ho zpět k Rusku. Bílé gardy vedl Carl Gustaf Emil Mannerheim, který později vedl Finy i v zimní a posléze pokračovací válce. V kruté občanské válce nakonec zvítězily Bílé gardy, které vyhnaly rudé do Ruska.¹⁰ V květnu 1918, po skončení občanské války, rezignoval maršál Mannerheim na pozici vrchního velitele armády.¹¹ Tato občanská válka s sebou přinesla i předzvěst dalšího rozdělení sfér vlivu, rudé podporovalo Rusko, bílé Německo. Dne 14. října 1920 pak podepsala delegace Finska vedená Juho Kustim Paasikivim v Tartu mírovou smlouvu s Ruskem.¹²

Již občanská válka ve Finsku a angažovanost Ruska v ní dávala jasně najevo, že ne všechny vysoké ruské kruhy s finskou nezávislostí souhlasily

¹⁰ HEJKALOVÁ, Markéta, *Finsko*, Praha 2003, s. 75—77.

¹¹ STOVER, s. 741.

¹² HEJKALOVÁ, s. 75—77.

a Rusko, potažmo pak Sovětský svaz, nemělo v úmyslu ztratit vliv v této nově vzniklé zemi.

2.2 Předválečná situace vzájemných diplomatických vztahů

Jednání mezi Finskem a Sovětským svazem začala již roku 1934, kdy se tehdejší lidový komisař zahraničních věcí SSSR Maxim Maximovič Litvinov snažil o zlepšení vztahů s Finskem, Estonskem, Lotyšskem a Litvou. Dosáhl ale pouze prodloužení již existujících smluv o neútočení z původních tří na deset let.¹³ Ve stejném měsíci, ve kterém byla podepsána námořní dohoda mezi Německem a Velkou Británií, varoval Sovětský svaz ministerského předsedu Finska, Toivu Kivimäkiho, že v případě války mezi SSSR a Německem, přejde Rudá armáda hranice a obsadí Finsko v rámci předsunuté obrany SSSR.¹⁴ Již v této době se začal projevovat růst napětí ve vzájemných vztazích obou zemí.

Po návštěvě německé vojenské delegace ve Finsku, k příležitosti výročí 20-ti let od úspěšné německo-finské akce proti bolševickým snahám ve Finsku, nastává období pěti měsíců tajné diplomacie mezi SSSR a Finskem. Jednání začala neoficiálním setkáním druhého tajemníka sovětského zastupitelského úřadu v Helsinkách Borise Jarceva s finským ministrem zahraničí Rudolfem Holstim. Tato jednání nepřinesla SSSR žádný úspěch, Sovětský svaz obdržel pouze finskou nótu, ve které finská vláda prohlásila, že nehodlá umožnit žádným jednotkám cizího státu vstup na své území, a že spoléhá na respektování nezávislosti a suverenity Finska ze strany SSSR.¹⁵ Sovětský svaz se poté snažil Finsko přesvědčit k podepsání vojenské dohody, která v praxi znamenala, že Finsko musí v případě jakéhokoliv napadení přijmout vojenskou pomoc SSSR. Finská vláda tento návrh jednoznačně odmítla, jelikož by se tak jednalo o přímé porušení principů neutrality, ke které se zavázala.¹⁶

¹³ ŠNAJDR, Miroslav, *Soumrak stíhacích dvouplanošů. Zimní válka 1939-1940*, Praha 2012, s. 16.

¹⁴ DYKE, s. 13—14.

¹⁵ ENGLEOVÁ, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 22—23.

Po podpisu paktu Ribbentrop-Molotov, byly jako sféry sovětského vlivu určeny pobaltské republiky, východní část Polska, Rumunsko a Finsko. Finská otázka se jevila jako nejproblematictější, proto byla sovětskou vládou řešena až jako poslední. Nicméně 5. října 1939 byl finský vyslanec v Moskvě pověřen vyřídit pozvání zplnomocněného zástupce do Moskvy z důvodu projednání některých politických otázek. Finská vláda sice odpověď odkládala, uvědomovala si ale dobře, že jí nezbyde nic jiného, než přání sovětského vedení vyhovět. Finský ministr zahraničí Eljas Erkkö do čela delegace určil Juho Kusti Paasikiviho, do té doby finského vyslance ve Švédsku. Paasikivi byl vzdělaný diplomat, který měl s jednáním s Rusy již bohaté zkušenosti, zastupoval totiž Finsko již při jeho formování jako nezávislého státu. Doprovázeli ho plukovník Aladar Paasonen a Johan Nykopp. Finská vláda poskytla Paasikivimu instrukce a nechala mu i trochu prostoru k ústupkům v jednání, mohl například nabídnout odstoupení tří ostrůvků ve Finském zálivu výměnou za přiměřeně velké území v sovětské Karélii. Důrazně měl ale prosazovat právo Finska na opevnění Åland a naopak odmítat požadavky na pronájem Suursaari.¹⁷ Ještě před vysláním delegace do Moskvy dostala armáda rozkaz obsadit pohraniční oblasti, byli povoláni rezervisté a obyvatelé Helsinek byli vyzváni k evakuaci.¹⁸

Paasikiviho delegace dorazila do Moskvy 12. října 1939, za sovětskou stranu se jednání účastnil sám Stalin, lidový komisař zahraničí Molotov a jeho spolupracovník Pot'omkin. Stalin přednesl na začátku diskuze hned několik územních nároků, jeho primárním cílem byl pronájem malého města Hanko západně od Helsinek, kde chtěl vybudovat leteckou a námořní základnu, čímž by zajistil vjezd do Finského zálivu z obou stran, neboť z estonské strany ho měl díky sovětsko-estonské smlouvě již zajištěný. Dále žádal, aby se Finsko vzdalo všech ostrovů ve Finském zálivu, včetně ostrova Suursaari, a celá společná hranice byla posunuta o několik kilometrů na západ. Výměnou za tyto územní ústupky nabízel Stalin dvojnásobně velké území v sovětské Karélii. Paasikivi

¹⁷ RICHTER, s. 32.

¹⁸ LAINOVÁ, (1. část), s. 19.

neměl oprávnění rozhodovat o takto rozsáhlé výměně území a k nelibosti sovětské protistrany se z jednání omluvil s tím, že je nucen celou věc zkonzultovat s finskou vládou. Finská delegace dostala před zpáteční cestou do Helsinek všechny požadavky ve formě písemného memoranda.¹⁹

Názor finské vlády ovlivňovalo přesvědčení, že sovětským hlavním cílem nejsou zdaleka jen strategické územní ústupky z finské strany, nýbrž že mu ve skutečnosti jde o obsazení celého Finska, stejným způsobem jako Německo obsadilo Československo. Dalším důvodem nesmlouvavosti Finů bylo přesvědčení, že Rudá armáda se ve skutečnosti do žádných akcí proti Finsku nepustí.²⁰

Sovětský svaz tuto územní výměnu prezentoval pouze jako prvky k zefektivnění obrany vlastního území, ve skutečnosti by ale tyto územní výměny oslabily schopnosti finské obrany a usnadnily by tak cestu dalším sovětským požadavkům. Finská vláda si ale byla vědoma, že na tuto přímou formu nátlaku nemůže vydat striktně zamítavou odpověď.

Finská vláda se sešla 20. – 21. října na tajném zasedání finské Státní rady, aby vyslechla Paasikiviho a prodiskutovala otázku dalšího postupu. Názory finské vlády byly nejednotné, většina ministrů trvala na územní celistvosti a neoddělitelnosti Finska, naproti tomu hlavní velitel armády maršál Carl von Mannerheim a ministr obchodu Väinö Tanner, poukazovali na oprávněnost některých požadavků Sovětského svazu s ohledem na jeho obavy o svou vlastní bezpečnost. Vláda se však shodla na tom, že tak rozsáhlé ústupky nepřipadají v úvahu. Finská delegace se do Moskvy znovu vypravila 21. října, její manévrovací prostor se ale nijak výrazně nezvětšil, tudíž nemohla přijmout ani poněkud mírnější požadavky sovětské strany. Již v průběhu jednání přešel Stalin k hrozbám poté, co byla jednání znovu přerušena 24. října z důvodu, že

¹⁹ ENGLEOVÁ, s. 25.

²⁰ JUTIKKALA, s. 250.

finská delegace potřebovala nové sovětské požadavky zkonzultovat s vládou, začal Stalin s hrozbami mocenskými prostředky.²¹

Třetí mise Paasikiviho delegace začala 31. Října, kdy dorazila do Moskvy, Paasikivi ale úspěch své mise nepředpokládal, po jednáních finské vlády a parlamentu byla delegace oprávněna nabídnout Sovětům prakticky to samé, co jim bylo nabídnuto již při druhém jednání. Paasikivi byl pověřen přerušit jednání v případě, že finské návrhy nebudou pro sovětskou stranu dostatečné, což se také stalo i přes sovětskou snahu vzdát se myšlenky na Hanko, v případě poskytnutí několika jiných opěrných bodů.²²

Vzhledem k neúspěchu nátlakové diplomacie byl Stalin nucen přejít k nasazení armády, nemohl si dovolit nechat uspět ve sporu o území malou sousední zemi, jelikož by tím ztratil potřebný respekt ostatních států. Většina Finů, kteří nepočítali s tím, že by proti jejich zemi Stalin vojensky zaútočil, byla nyní postavena před hotovou věc.

2.3 Diplomatické vztahy v období zimní války

Ještě ve stejný den, kdy byla zahájena ofenziva proti Finsku, tedy 30. Listopadu, nechal Stalin vytvořit novou finskou vládu, do čela dosadil finského komunistu Otto Ville Kuusinena, který uprchl z Finska do Sovětského svazu po finské občanské válce. Tato loutková vláda měla přesvědčit alespoň část finského obyvatelstva, že SSSR není agresor, a donutit ho složit zbraně. Tento záměr ovšem Stalinovi nevyšel, rozšířil tak pouze mínění, že Sovětskému svazu nejde jen o část území, ale chce pomocí této loutkové vlády kontrolovat celé Finsko.²³

Přes vojenské úspěchy konce roku 1939 si finské vedení uvědomovalo, že není schopno bez cizí pomoci udržet tento stav a jelikož se pomoc zahraničních států nejevila jako realistická možnost, sílily snahy vysokých finských politiků

²¹ DYKE, s. 42—43.

²² LAINOVÁ, (1. část), s. 20.

²³ JUTIKKALA, s. 252.

obnovit se Sovětským svazem jednání o míru. Tyto snahy vycházely především ze strany ministra bez portfeje Paasikiviho, ministra zahraničí Tannera a předsedy parlamentu Rytiho a byly podporovány velitelem armády Mannerheimem, který rozuměl nejlépe obtížné situaci, ve které se finská obrana nacházela.²⁴

Finská vláda se proto 21. února rozhodla obrátit na švédského ministra zahraničí se žádostí o zjištění sovětských podmínek pro uzavření míru. Sovětský svaz nyní požadoval ještě více územních ústupků než před zahájením války, to Finsko odmítlo. Po několika diplomatických jednáních se západními spojenci a Švédskem si finské vedení uvědomilo, že žádná pomoc nedorazí, alespoň ne dostatečně rychle, bylo tedy nuceno snažit se o uzavření míru za každou cenu.²⁵

S ohledem na to, že zůstane v boji i nadále osamoceno, vyslovalo Finsko souhlas s přijetím sovětských nabídek za podmínky, že města Viipuri a Sortvala zůstanou finské, to odmítl Sovětský svaz akceptovat. Dne 5. března se finská vláda jednohlasně dohodla o přijetí sovětských mírových podmínek a byla vyslána delegace do Moskvy k projednání a podepsání mírové smlouvy. Dohoda byla podepsána, i přes opětovné zvýšení sovětských nároků, 12. března a v platnost vstoupila o den později.²⁶ SSSR mimo územních nároků požadoval i záruku, že se Finsko nepřipojí k žádné protisovětské koalici.²⁷ V důsledku územních ztrát bylo Finsko nuceno urychleně přesunout přibližně 11 procent své celkové populace z odstoupených pohraničních území dále do vnitrozemí.²⁸

Finsko přišlo o téměř 57 000 km², ztratilo mimo jiné své druhé největší město Viipuri, Ladožské jezero a celou Karelskou šíji, strategickou oblast Hanko, přístav na severu Petsamo a na evakuaci obyvatelstva mu byl vyměřena doba dvou týdnů. Územní ztráty znamenaly i velké ztráty průmyslové, jelikož se na tomto území nacházely významné průmyslové oblasti. Hrdý finský národ bral

²⁴ JUTIKKALA, s. 254.

²⁵ MAŠEK, s. 10.

²⁶ RENTOLA, s. 604.

²⁷ LAINOVÁ, (1. část), s. 23.

²⁸ PEJČOCH, Ivo, *Obrněná technika 8. Malé státy Evropy 1919-1945*, Praha 2008, s. 35.

mírové podmínky velmi špatně, požadavky nadiktované Sovětským svazem se mu zdály oprávněně tvrdé, na druhou stranu své politické činitele podporoval, jak v nepřijetí sovětských požadavků a z toho plynoucí války na podzim roku 1939, tak i nyní při uzavření míru.²⁹ Ve Finsku se tento mír začal brát pouze jako dočasné řešení, myšlenky odplaty a další války byly stále častější.³⁰

Pokud chtěla finská vláda udržet Finsko samostatným státem, musela přijmout jakékoliv sovětské požadavky, což učinila. Znamenalo to sice značné oslabení vlastního státu, ale zachování jeho existence, byť s výrazným vlivem vítězného Sovětského svazu na vnitropolitické dění.

2.4 Diplomacie v meziválečném období

Finské vedení nepředpokládalo, že by Sovětský svaz zůstal spokojený s dosaženými mírovými podmínkami. A skutečně, v následujících měsících přicházely stále nové a nové požadavky a ultimáta od Sovětského svazu. SSSR se zde snažil uplatnit podobný postup, jaký už úspěšně použil v případě faktického obsazení pobaltských států. Maršál Mannerheim byl tedy pověřen úkolem vypracovat nový plán obrany, což bylo za stávající situace téměř nemožné. Hlavními důvody byly strategicky nevýhodné hranice a také stálý nedostatek vojenského vybavení a techniky a demobilizace části armády, která se musela účastnit obnovy státu po zničující válce.³¹

Činnost ve Finsku také obnovili komunisté, kteří byli před zimní válkou zakázáni, pod svá ochranná křídla je vzal lidový komisař zahraničních věcí Molotov. Ten stál i za odstoupením finského ministra zahraničí Väinö Tanera, který se pro rezignaci rozhodl po Molotovově prohlášení, že vztahy mezi Finskem a Sovětským svazem zůstanou špatné, dokud bude Tanner ministrem. Molotov také označil čtyři osoby jako nežádoucí ve volbě nového finského

²⁹ ENGLEOVÁ, s. 152—153.

³⁰ HEJKALOVÁ, s. 78.

³¹ LAINOVÁ, (dokončení), s. 73.

prezidenta, mezi tyto osoby patřil právě Tanner, dále Mannerheim, Svinhufvud a Kivimäki. Vliv na volby to ale nemělo, neboť prezidentem byl zvolen téměř jednomyslně někdejší ministerský předseda Risto Ryti.³² Toto sovětské vměšování se do vnitropolitické situace ve Finsku ještě více zhoršilo vzájemné vztahy Finska a SSSR i názory obyčejných finských lidí na sovětskou vládu.

Novým finským premiérem se stal Jukka Vilhelm Rangell, jenž stál v čele vlády v době sblížování Finska s Německem. Finské vedení v té době počítalo s tím, že v případě útoku Německa na Sovětský svaz vyjde Německo z tohoto střetnutí jako vítěz.³³ Mezitím se množily Sovětské požadavky, jedním z nich byla úplná demilitarizace Ålandských ostrovů, nebo jejich opevnění, ale pouze za podmínky spolupráce se SSSR, dalším požadavkem bylo například navrácení státních i soukromých předmětů z odstoupených území. Dne 14. června 1940 se odehrál i jeden tragický incident, kdy bylo sestřeleno dopravní letadlo pravidelné linky z Revalu do Helsinek dvojicí sovětských stíhaček. Tento akt je připisován na vrub sovětské tajné službě, jelikož v letadle byl i francouzský diplomatický kurýr, jehož tajná diplomatická korespondence byla po sestřelení letadla vynesena z potápějícího se vraku.³⁴

Finská vláda musela tyto pokořující skutečnosti akceptovat, věděla totiž, že Finsko je momentálně neschopno se samostatně bránit případnému útoku Sovětského svazu, přijímání většiny ústupků bylo tedy nutné.

Vyhrocenou se stala otázka týkající se niklových dolů na severu Finska, finská vláda byla v tomto ohledu neústupná, uvědomovala si význam niklu pro národní hospodářství a koneckonců i pro zbrojní průmysl Německa, doufajíc, že by Německo v případě sovětské agrese hájilo své zájmy. Sověti naproti tomu přistoupili k přímým výhrůzkám, stažení svého diplomatického zástupce z Helsinek a zvýšili činnost svých vojsk v okolí společných hranic. V nastalé situaci Finové vážně zvažovali mobilizaci, na tomto kroku se ale nakonec

³² JUTIKKALA, s. 255.

³³ ZWETTLER, Otto, *Přehled dějin Finska a Islandu*, Praha 1984, s. 58—59.

³⁴ RICHTER, s. 286.

jednoznačně neshodli a mobilizace vyhlášena nebyla. Většina Finů by tažení proti Sovětskému svazu uvítala, protože v tomto východisku viděli jedinou možnost jak se zbavit sovětského tlaku a získat zpět území, o které přišli v zimní válce. Kvůli podobným úvahám a vývoji mezinárodní politiky směřovalo Finsko vstříc blížícímu se střetnutí velmocí.³⁵

2.5 Vzájemná diplomacie v období konce pokračovací války a poválečné vztahy

Z důvodu neúspěchů Německého spojence ve válce proti Sovětskému svazu v roce 1943 a jeho přechodu do defenzivy bylo Finsko nuceno jednat o uzavření míru, německé vedení bylo ale zásadně proti. Finská vláda, která si uvědomovala ekonomickou závislost na německém spojenci, tedy prozatím mírové rozhovory se Sovětským svazem odložila, začátkem roku 1944 ale již vyslala k jednání dva delegáty a to sice Juho Kusti Paasikiviho a Karla Enckella³⁶ ke zjištění podmínek, za kterých by byl Sovětský svaz ochotný ukončit válečný konflikt a přistoupit k uzavření separátního míru. Tyto podmínky byly v podstatě stejné jako podmínky moskevského míru uzavřeného po zimní válce, Sovětský svaz se nyní pouze vzdával nároku na územní oblast kolem poloostrova Hanko výměnou za oblast v okolí městečka Petsamo na severu Finska, dále požadoval zaplacení válečných reparací v hodnotě 600 miliónů amerických dolarů. Součástí podmínek byla také rychlá evakuace, případně internace německých vojsk z území Finska.³⁷

Finská vláda takto tvrdé podmínky odmítla a za pomoci německých vojsk zastavila mohutnou ofenzivu Sovětského svazu na svém území.

Když byla fronta stabilizována, abdikoval prezident Ryti a na jeho místo byl zvolen maršál Mannerheim, který dal okamžitě na srozuměnou, že není

³⁵ LAINOVÁ, (dokončení), s. 74.

³⁶ Tehdejší ministr zahraničních věcí. Zdroj: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Enckell, [19. března 2015].

³⁷ ZWETTLER, s. 60.

jakkoliv vázán osobními závazky svého předchůdce, čímž otevřel prostor novým mírovým jednáním se Sovětským svazem. Ten ještě požadoval přerušení diplomatických vztahů s Německem, čemuž bylo taktéž vyhověno.³⁸

Další delegace vyslaná do Moskvy byla vedena tehdejším finským ministerským předsedou Hackzellem, ten byl ale v důsledku silného nátlaku a psychického vypětí postižen těžkým krvácením do mozku, kvůli čemuž ochrnl, a do čela delegace se dostal ministr zahraničí Enckell. K podmínkám, které byly navrhnuty před sovětskou ofenzivou, přibylo ještě odstoupení poloostrova Porkkaly na dobu neurčitou, požadované válečné reparace byly ovšem sníženy na polovinu, což se rovnalo 300 miliónů amerických dolarů. Ministr Enckell se nechtěl vzdát poloostrova Porkkala, nabídl jiné řešení, byl ale odmítnut a bylo mu sděleno lidovým komisařem Molotovem, že delegace má ultimátum dvou týdnů na přijetí sovětských podmínek. Dohoda byla podepsána 19. září 1944, v rámci této dohody se Finsko zavázalo k podílení se na vyhnání německých jednotek ze země a demobilizaci armády do 15. prosince.³⁹

Sovětský svaz, který potřeboval své jednotky v jiných oblastech, si byl vědom, že finská armáda by mohla ještě představovat hrozbu, a že finský národ by bylo velice obtížné si podrobit, spokojil se tedy s přijetím svých mírových podmínek.

Sovětský svaz si vynutil legalizaci komunistické strany ve Finsku. Prezident Mannerheim nepodporoval ústupky vůči Sovětskému svazu, Paasikivi, nově jmenovaný ministerský předseda, naopak zdůrazňoval nutnost normalizace vztahů se sousední vítěznou mocností. Sověti se snažili všemožně docílit oslabení finského obranného systému a tak si mimo demobilizaci armády vymohli ještě demontáž všech dělostřeleckých baterií pobřežního dělostřelectva na východ od Porkkaly a zakonzervování finských ponorek. Mannerheim odmítl aktivní účast finské armády, obzvláště loďstva, v bojích mimo finské území

³⁸ JUTIKKALA, s. 261.

³⁹ LAINOVÁ, (dokončení), s. 76.

a trval na tom, že smlouva o vojenské spolupráci Finska a Sovětského svazu bude podepsána současně nebo až po podepsání mírové smlouvy. Se sovětskou pomocí, zvláště pak díky angažovanosti generálplukovníka Ždanova byli do některých vysokých funkcí dosazeni finští komunisté, například do funkce ministra vnitra Yrkö Leino, ti ale nebyli schopni dostatečně využít potenciál svých vysokých postavení k nastolení komunismu v zemi a byli tak pro Sovětský svaz zklamáním.⁴⁰

Trhlinu ve Finsko-Sovětských poválečných vztazích představovalo nucené odstoupení poloostrova Porkkala Finskem Sovětskému svazu. Poloostrov se nacházel 30 kilometrů západně od Helsinek, kvůli přítomnosti sovětské vojenské základny zde zvažoval dokonce Mannerheim přesun hlavního města z Helsinek do Turku a Paasikivi prohlašoval, že dokud bude Porkkalský poloostrov v sovětských rukou, musí se Finsko považovat za zemi okupovanou, nikoliv svobodnou. Díky vstřícné politice vedené Finskem vůči Sovětskému svazu byl poloostrov Finsku vrácen již v roce 1956 namísto sjednané padesátileté výpůjční lhůty.⁴¹

Od března 1945 vedl Juho Kusti Paasikivi finskou politiku jako zástupce prezidenta Mannerheima, rok poté vedl Finsko již jako prezident, který měl díky ústavě Finska široké kompetence a měl tak v určování směru finské politiky, zejména zahraniční, výrazný vliv. Jeho politika byla založena na snaze navázat s vítězným Sovětským svazem dobré vztahy, což se mu drobnými ústupky a striktním dodržováním mírových podmínek dařilo, dokonce natolik, že Sovětský svaz upustil od některých svých poválečných požadavků. Paasikivi je tedy právem považován za politika, který zmírnil sovětské požadavky, a dalo by se říci, že vyválčil pro Finsko politickou nezávislost i přes prohranou válku.⁴²

V rámci slevování ze sovětských mírových nároků, jako odpovědi na vstřícnou finskou Paasikiviho politiku, prodloužil Stalin splatnost válečných

⁴⁰ LAINOVÁ, (dokončení), s. 77.

⁴¹ HEJKALOVÁ, s. 82.

⁴² ZWETTLER, s. 63.

reparací z původních šesti let na osm a zároveň je snížil z původních 300 miliónů amerických dolarů o dalších 73,5 miliónu dolarů. Reagoval tak na finské odmítnutí nabídnuté americké pomoci formou Marshallova plánu. Finsku by přitom hospodářská pomoc velice pomohla, tato malá země byla válečnými konflikty naprosto vyčerpaná a zničená, severní část Finska navíc naprosto zdevastovala ustupující německá vojska.⁴³

Stalin sice doufal, že se jednoho dne z Finska skutečně stane socialistická republika, kterou bude možno, stejně jako Litvu, Lotyšsko a Estonsko připojit k Sovětskému svazu, věděl ale, že Finové jsou hrdý národ, který nebude možné jen tak podrobit aniž by ve Finsku vypukly partyzánské a osvobozenécké boje. Spokojil se tedy se silnou závislostí Finska na Sovětském svazu a s důsledným plněním mírových podmínek.⁴⁴

Mírová smlouva podepsaná na Pařížské mírové konferenci 10. února 1947 zavazovala Finy soudit tzv. válečné štváče, lidi, kteří byli podle SSSR odpovědni za agresí vůči Sovětskému svazu a spolčování s Německem. Mezi souzené patřili například bývalý prezident Ryti, který také dostal nejvyšší trest deseti let odnětí svobody, dále ministři Tanner a Ramsay, finský vyslanec v Berlíně Kivimäki a další politici. Proti prezidentovi a ikoně Finů maršálu Mannerheimovi se Stalin vystoupit neodvážil, nejspíše také kvůli obavám z respektu, jakého se tento finský státník těšil v téměř všech zahraničních nekomunistických zemích i v zemi vlastní.⁴⁵ Po vydání rozsudků nad souzenými politiky a vzhledem ke svému věku a zdravotnímu stavu oznámil Mannerheim 4. března 1946 vládě, že není již nadále schopen aktivně vykonávat svůj úřad.

Podpisem mírové smlouvy na Pařížské mírové konferenci začátkem roku 1947 Finsko stvrdilo akceptování hranic z roku 1940, odstoupení Petsama a poloostrova Porkkaly, na kterém byla zřízena sovětská vojenská základna, dále snížení stavu vojsk na maximální počet 41 000 mužů. Ale i přes podepsání

⁴³ RICHTER, s. 411.

⁴⁴ JUTIKKALA, s. 263.

⁴⁵ ZWETTLER, s. 64.

smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci v roce 1948, která Finsko k Sovětskému svazu poutala, si finský stát udržel status samostatného státu a to i navzdory všem těžkostem, kterými si musel za poslední roky projít.⁴⁶

3 Válečné události

3.1 Zimní válka

Vzhledem k finským snahám dosáhnout vojenské spolupráce s Německem v roce 1939 nechal Stalin vypracovat operační plán útoku na Finsko. Tímto úkolem byl pověřen armádní velitel 1. stupně Boris Šapošnikov, jeho plán ale Stalina zklamal a tak pověřil armádního velitele 2. stupně Kirilla Afanasjeviče Měreckova vypracováním lepšího plánu rychlého útoku na Finsko s využitím pouze malé části Rudé armády. Kirill Měreckov vypracoval v polovině července vlastní plán, který se Stalinovi zalíbil, v něm ale počítal s využitím celé Rudé armády, což mu Stalin následně přislíbil. Ve stejné době byl připravován i plán námořního útoku Baltského a Severního loďstva Sovětského svazu.⁴⁷

Stalin byl po neúspěchu diplomacie i tvrdého nátlaku rozhodnut zajistit si své požadavky za použití síly. Měreckov, velitel Leningradského vojenského okruhu, byl pověřen úkolem připravit vojska a přepravit je na pozice, ze kterých mohou vtrhnout do Finska podle plánu, který on sám předložil Stalinovi. Dne 21. listopadu 1939 přešlo pod jeho operační vedení i sovětské Baltské loďstvo, jeho prvořadým úkolem se stala dělostřelecká podpora Rudé armády v ofenzivě a obrana Leningradu a východní části Finského zálivu.⁴⁸ Následná agrese Sovětského svazu na sebe nenechala dlouho čekat: *„Odpoledne 26. listopadu 1939 bylo na Karelské šíji vypáleno sedm dělostřeleckých ran v prostoru pohraničního městečka Mainila. Ještě téhož dne večer si Vjačeslav Molotov předvolal finského vyslance Yrjö Koskinena a oznámil mu, že z finské strany byl zahájen dělostřelecký útok na sovětské jednotky. Na sovětské straně bylo několik*

⁴⁶ LAINOVÁ, (dokončení), s. 78.

⁴⁷ DYKE, s. 23—26.

⁴⁸ Tamtéž, s. 51—52.

*mrtvých a raněných vojáků, a proto sovětský představitel požadoval, aby finská vláda stáhla své vojenské jednotky na 20 až 25 km od hranic. Jako odpověď finská vláda druhého dne oznámila, že podle předběžného šetření byly ony dělostřelecké výstřely vypáleny ze sovětského území. Finská vláda navrhovala, aby oba státy stáhly své vojenské jednotky z hranic a zahájily vyšetřování incidentu přesně podle mezinárodních zásad, stanovených ve smlouvě o neútočení z roku 1932. Nato Vjačeslav Molotov 28. listopadu 1939 vyhlásil, že sovětská strana ruší platnost vzájemné smlouvy o neútočení jako odpověď na kroky finské vlády, které ohrožují bezpečnost Leningradu.*⁴⁹ Sovětský svaz následně ani nečekal na finskou odpověď a 29. listopadu vyhlásil přerušeni diplomatických vztahů s Finskem. Hned následujícího dne, 30. listopadu 1939, vypukla tzv. zimní válka.⁵⁰

Sovětskou ofenzivu zahájila, po Molotovově ranním propagandistickém projevu v rozhlasu, systematická dělostřelecká palba cílená na finské obranné pozice v celé šíři fronty. Současně s dělostřeleckým přepadem byla vyslána sovětská bombardovací letadla, která dle rozkazu začala s bombardováním finských měst⁵¹ včetně Helsinek. Na ty měl také směřovat hlavní útok. Vše se dělo bez jakéhokoliv oficiálního vyhlášení války.⁵² Sovětský svaz počítal s rychlým a snadným vítězstvím a moment překvapení spojený s mohutným útokem velkého počtu lépe vybavených vojsk mu měl toto lehké vítězství zajistit. Sovětské síly byly od počátku konfliktu až do jeho ukončení v početní výhodě, v určitých úsecích fronty dokonce několikanásobné. Disponovaly také nesrovnatelně větším množstvím obrněné techniky, letadel a děl. Převaha Leningradského vojenského okruhu, tedy části sovětské armády bojující v zimní válce, nad celou finskou armádou byla markantní, poměr vojáků byl 3:1, děl 5:1, vzdušných sil 5,5:1 a tanků dokonce 80:1.⁵³ Finská vláda v předválečné době v podstatě ignorovala požadavky armádních velitelů, zejména Mannerheima,

⁴⁹ DYKE, s. 53.

⁵⁰ ZWETTLER, s. 56.

⁵¹ LUUKKANEN, Eino Antero, *Stíhač nad Finskem*, Ostrava 2001, s. 19.

⁵² MAŠEK, s. 6.

⁵³ DYKE, s. 65—66.

na modernizaci armády a nákup obrněné vojenské techniky a finance investovala do jiných odvětví.⁵⁴ Nicméně ještě před zahájením válečného konfliktu byla vybudována obranná linie, neoficiálně pojmenovaná Mannerheimova, mezi Ladožským jezerem a Finským zálivem, v oblasti Karelské šíje, kde, jak finské vedení správně předpokládalo, by v případě útoku Sovětského svazu byly soustředěny do ofenzivy hlavní síly Rudé armády.⁵⁵ Tato oblast byla na rozdíl od oblasti severně od Ladožského jezera zalesněna jen mírně a byla propletena sítí zpevněných komunikací, tudíž byla mnohem lépe přístupnou pro těžkou techniku nepřítele. Mannerheimova linie byla tvořena dvěma pásmy. První pásmo nebylo opevněno a tvořily ho pouze překážky, krytá střelecká stanoviště a minová pole, sloužilo pouze ke zpomalení útočící armády a poskytnutí času na mobilizaci a zformování vlastních sil. Druhé pásmo bylo zároveň hlavním obranným pásmem. Sestávalo z betonových bunkrů, pozic pro těžké kulometry a překážek a bylo propojeno hustou sítí zpevněných zákopů.⁵⁶

Na počátku zimní války nasadilo sovětské armádní vedení v čele s velitelem Kirillem Afanasjevišem Mereckovem do oblasti čtyři armády, sedmou, osmou, devátou a čtrnáctou v celkovém počtu zhruba 600 000 mužů. Tyto čtyři armády byly rozprostřeny v prostoru celé frontové linie od Karelské šíje na jihu po městečko Petsamo na severu. Naproti tomu měli Finové k dispozici pouhých 9 divizí po 14 000 mužích.⁵⁷ Přičemž například u zmíněného Petsamo byl poměr sil až 42:1 ve prospěch Sovětů.⁵⁸ Na Karelské šíji, v oblasti kde probíhaly hlavní boje, proti sobě na začátku zimní války stálo 20 000 Finů a 180 000 Sovětů.⁵⁹ Vzhledem k tomu, že víceméně na všech úsecích fronty byli Finové značně přečísleni a nedostatečně vybaveni, začali praktikovat taktiku zvanou „motti“⁶⁰. Tato taktika spočívala ve snaze oslabit nepřítele s využitím

⁵⁴ LAINOVÁ, (1. část), s. 20.

⁵⁵ HANNULA, s. 54.

⁵⁶ DYKE, s. 62.

⁵⁷ LAINOVÁ, (1. část), s. 21.

⁵⁸ ENGLEOVÁ, s. 32—33.

⁵⁹ JÖRGENSEN, Christer, MANN, Chris, *Hitlerova arktická válka. Německé kampaně v Norsku, Finsku a SSSR v letech 1940-1945*, Praha 2008, s. 27.

⁶⁰ MAŠEK, s. 7.

znalosti terénu, odolnosti Finů proti panujícím přírodním podmínkám a využíváním nepružnosti velkých sovětských formací za cenu co nejnižších ztrát ve vlastních řadách. Tato taktika se stala velice úspěšnou, Finům pomohla i zima, jež byla jednou z nejkрутějších za posledních téměř 100 let. Při taktice „motti“ se v hojném počtu využívaly pohyblivé, maskované lyžařské jednotky bojující stylem nepozorovaně udeřit a rychle se stáhnout. Velkým pojmem této války se stali také finští odstřelovači, kteří působili v sovětských řadách nejen ztráty, ale fungovali obzvláště jako psychologický faktor. Finové, znalí své krajiny, se snažili zastavit Sověty pomocí nejrůznějších pastí a léček, například nezjistitelnými dřevěnými minami, zápalnými lahvemi⁶¹, či podminováním nebo nařezáním ledu na zamrzlých jezerech.⁶² Naproti tomu řady sovětských vojáků tvořily v především odvedenci z Ukrajiny, necvičení v přežití v lesích, bez jakýchkoliv zkušeností s arktickou zimou a bez znalosti tamního terénu. Stalin nevybral vojáky z příhraničních oblastí Finska z důvodu obav o jejich loajalitu a morálku.⁶³

Sovětská ofenziva na Karelské šíji, kde operovala sedmá armáda pod velením armádního velitele 2. stupně Jakovleva, nabrala zpoždění hned první den postupu a navzdory četným změnám ve způsobech postupu vojsk, strategii a celkové organizaci se zpoždění od operačního plánu nepodařilo snížit. Hlavními důvody byly finské pasti, krycí palba ustupujících finských vojsk a partyzánský způsob boje finských hlídek. Zpoždění kvůli těmto faktorům spíše ještě narůstalo. Velké demoralizační účinky na postupující sovětské vojáky měla častá minová pole a zátarasy. Sovětské velení reagovalo zvýšením počtu ženijních hlídek, ale i uvedení tohoto opatření do praxe zabralo několik týdnů, než se podařilo počet hlídek rozšířit. Ani osmé armádě útočící severněji se nedařilo lépe, umělé překážky, pobořené mosty a všudypřítomné finské

⁶¹ Zápalné lahve, jinak také zvané jako Molotovovy koktejly, v Zimní válce často sloužili hlavně jako protitankové zbraně.

⁶² MAŠEK, s. 7.

⁶³ PORTER, David, *Organizace a bojiště Rudé armády ve 2. světové válce*, Praha 2011, s. 15.

guerillové útoky její postup do poloviny prosince téměř zastavily.⁶⁴ Do konce prosince se pak sovětský postup zastavil úplně a fronta se stabilizovala. Na sever od Ladožského jezera bránily finskou hranici pouze dvě divize a to jen do vzdálenosti zhruba 100km od Ladožského jezera. Zbytek fronty až k Barentsovu moři zajišťovalo pouze několik rot, jejichž úkolem se stalo udržení spojení se Švédskem, ztrátou společné hranice by se totiž Finsko ocitlo v téměř absolutní izolaci od západních států a přišlo by tak i o jejich materiální podporu.⁶⁵

Zastavení ofenzivy znamenalo pro Sovětský svaz velký neúspěch, jeho příčiny shrnul lidový komisař obrany SSSR maršál Kliment Jefremovič Vorošilov. Jako hlavní důvody neúspěchu uváděl ve své zprávě nedostatečný počet vojáků vyslaných do oblasti, neznalost terénu a nedostatečné vybavení a zásobování armád, hlavně vzhledem k tehdejšími teplotám, které dosahovaly až -50°C, chybělo zimní vybavení a oblečení. Dalšími výraznými nedostatky byla velice špatně pracující sovětská rozvědka, absence jakýchkoliv okamžitých posil či záloh a v neposlední řadě neschopnost polních velitelů.⁶⁶

Již 15. prosince 1939 byl zahájen druhý rozsáhlý útok proti opevněním na Karelské šíji, ani ten ale úspěch nepřinesl, Finové a jejich kulometný a dělostřelecký systém dokázali útočící vojáky zastavit. Nedostatek protitankových zbraní řešili obchvaty a likvidací jednotlivých tanků pomocí zápalných lahví a min. Než stihlo sovětské vedení vypracovat plán dalšího útoku, který měl směřovat na město Viipuri, zahájili v tomto úseku fronty Finové protiútok. Protiútok sice nebyl úspěšný, ale podařilo se mu pozdržet další sovětský útok. Ani na sever od Ladožského jezera nezaznamenala sovětská armáda v tomto období výraznější úspěch, naopak, Finům se zde podařilo

⁶⁴ MAŠEK, s. 8.

⁶⁵ LAINOVÁ, (1. část), s. 21.

⁶⁶ Tamtéž.

protiútokem totálně demoralizovat a téměř zničit dvě sovětské divize, ukořistili také hodně tolik potřebného válečného materiálu a techniky.⁶⁷

Nejvíce zbraní a vojenského materiálu se Finům podařilo získat od poražených či ustupujících sovětských jednotek. Svou taktikou, kdy v malých skupinách obkličovali sovětské pozice, které byly v závislosti na používání těžké techniky soustředěny výhradně v okolí komunikací, působili Finové Rudé armádě velké materiální ztráty i ztráty na životech.⁶⁸ I přes velice výrazný nepoměr byli Rusové o mnoho schopnější své ztráty opět obnovovat, vzhledem k průmyslové převaze i výrazně vyššímu potenciálu lidských zdrojů, které měli, v porovnání s celkově zhruba čtyřmi milióny obyvatel Finska, takřka nevyčerpatelné.

Leden 1940 představoval pro obě strany čas na obnovu a posílení svých vojsk, Sovětský svaz plánoval rozhodující útok, probíhalo doplňování a zvyšování stavů vojsk a vojenské techniky, Finové se snažili získat spojence a dále posilovali svou armádu nakupováním zbraní a materiálu v zahraničí, ale stav své armády, vzhledem k omezenému počtu lidských zdrojů, již příliš zvýšit nemohli. Začátkem února zahájila Rudá armáda rozhodující mohutnou ofenzivu na Karelské šíji směrem na město Viipuri, 15. února se jí podařilo prolomit první pásmo opevnění na Mannerheimově linii, 28. února druhé a 1. března třetí. Finská armáda byla v této době a situaci již zcela vyčerpána, její ztráty činily zhruba 20 % celkového stavu.⁶⁹

Od 15. února, kdy se Sovětské armádě povedl průlom 1. pásma opevnění Mannerheimovi linie, finská vojska ustupovala, ale i za ústupu byla schopna působit Sovětům těžké ztráty, obzvlášť když se některá uskupení, hlavně tankové jednotky, pokoušeli o izolované průlomy a pronásledování, byli Finové schopni tyto jednotky velice rychle obklíčit a zlikvidovat. Postup sovětských vojsk se zdál již nezastavitelný a ani dobrovolníci ze Švédska, Norska, Dánska

⁶⁷ MAŠEK, s. 9.

⁶⁸ LAINOVÁ, (1. část), s. 22.

⁶⁹ ZWETTLER, s. 58.

a Maďarska, kteří se ještě narychlo cvičili ve výcvikových zařízeních, by na tomto stavu mnoho nezměnili.⁷⁰

Ztráty na životech byly na obou stranách obrovské, na finské straně se jednalo o zhruba 23 000 mužů a dvojnásobný počet raněných, celkově se do bojů zapojilo na 300 000 finských vojáků, Rusové přišli o téměř 127 000 mužů, raněných bylo přes 188 000, také přišli o velkou spoustu válečné výzbroje a techniky, například o 600 letadel a 2 000 tanků. Ruské ztráty odráží oblibu sovětských velitelů v masových čelních útocích, bez ohledu na lidské ztráty.⁷¹ Rusko se také vrhlo do jednotlivých bitev, aniž by se zajímalo o charakter bojiště nebo sílu nepřítele, za což v mnoha případech nemalou měrou mohla velmi špatná sovětská zpravodajská služba.⁷²

Špatně vyzbrojení Finové, kteří byli v početní nevýhodě a prakticky nedisponovali účinnými zbraněmi proti těžké obrněné technice nepřítele, se až na výjimky nepouštěli do přímých střetů s Rudou armádou. Finská armáda byla daleko pohyblivější než její sovětský protivník, uchylovala se tedy k partyzánskému vedení boje, obklíčování jednotlivých sovětských uskupení a jejich následné likvidaci, přepadání konvojů a nastražování nejrůznějších pastí sloužících ke zpomalení postupu sovětských vojsk. Ač byla tato taktika úspěšná, ztratilo Finsko téměř čtvrtinu početního stavu svých vojsk a nakonec byla prolomena i Mannerheimova linie. Finsko nemělo způsob jak takové ztráty obnovovat, a tak i přesto, že Sovětský svaz ztratil zhruba 5 krát více mužů než finská armáda, bylo sovětské vítězství jen otázkou času.

3.2 Pokračovací válka

V červnu 1941 začali do Finska proudit němečtí vojáci a 17. června byla vyhlášena všeobecná mobilizace. Finsko povolilo útok německých jednotek z finského území, čímž vědomě vstoupilo do války. Dne 22. června 1941 začal

⁷⁰ RICHTER, s. 232—248.

⁷¹ Tamtéž, s. 274—275.

⁷² MANNERHEIM, Carl Gustaf, *The Memoirs of Marshal Mannerheim*, Londýn 1953, s. 366.

německý útok na Sovětský svaz, Finsko vyhlásilo nezávislost, ovšem pouze vyčkávalo, až zaútočí SSSR první, což se také stalo bombardováním finských měst. Poté 25. června 1941 vyhlásilo Sovětskému svazu válku, která se nazývá válkou pokračovací, jak byla také Finy vnímána.⁷³

Finsko zahájilo pokračovací válku ofenzivně, Německo sice požadovalo útok v Karelské šíji a na Leningrad, Mannerheim ale zaútočil severně od Ladožského jezera a až poté v Karelské šíji, postoupil ale jen na úroveň hranic Finska před zimní válkou, dále do vnitrozemí Sovětského svazu útočit odmítal. Jeho důvod byl prostý, nepřál si nikterak výrazněji narušit budoucí vztahy se Sovětským svazem.⁷⁴

Po dobytí území ztracených moskevským mírem prohlásil parlament tato území za znovu připojená, původní obyvatelé se do Karélie vrátili a začali s obnovou této dvěma válkami zničené oblasti. Na Mannerheimovu žádost postoupilo finské vojsko i na území Východní Karélie, aby tak zkrátilo frontovou linii a obsadilo lepší obrannou pozici. Přes myšlenky na připojení Východní Karélie k Finsku nebyl tento krok nikdy uskutečněn, neboť finskou vládou bylo toto území chápáno pouze jako cenná zástava do doby mírových rozhovorů. Finsko se snažilo dát najevo striktní oddělení své vlastní „obránné“ války a světového konfliktu, který v té době probíhal nejen v Evropě. Německé požadavky, aby se finská armáda zapojila do útoku na murmanskou železnici či k obléhání Leningradu, finské politické i vojenské vedení odmítalo.⁷⁵ Jednotliví finští vojáci se ale již od roku 1941 přidávali jako dobrovolníci k německé armádě, v rámci které tvořili pak spolu s dobrovolníky jiných národností vlastní cizinecké oddíly.⁷⁶

Dne 25. Zář 1941 dal maršál Mannerheim obsáhlou písemnou odpověď německému velení jasně najevo odmítavý postoj Finska ve věci společného

⁷³ HEJKALOVÁ, s. 79.

⁷⁴ LAINOVÁ, (dokončení), s. 74.

⁷⁵ JUTIKKALA, s. 259.

⁷⁶ BAXTER, Ian, *Východní fronta. Z tajných archivů SS*, Praha 2005, s. 64.

obklíčení a dobývání města Leningrad. Finské velení si uvědomovalo zesílení sovětské obrany, což znamenalo, že německý útok nemusí být tak rychlý a jednoznačný jak se domnívalo. Německo mezitím nedosahovalo jednoznačných úspěchů a finská armáda v této době zastavila aktivní útočné snažení a přešla k obraně získaných území, aby alespoň vázala sovětské jednotky na tomto úseku fronty.⁷⁷

V lednu 1942 požadoval německý polní maršál Keitel, aby Finsko zahájilo útok na Murmanskou dráhu, Finsko ale vzhledem ke svým politickým cílům udržet si status bránícího se státu tento útok odmítlo vykonat. Při tomto rozhodnutí bylo zohledněno také přání Spojených států amerických, které nechtěly, aby se Finsko pouštělo do dalších ofenzivních činností proti Sovětskému svazu vzhledem k jejich spojení se SSSR v probíhající světové válce. Na jaře 1942 zavládlo ve Finsku přesvědčení, že nejlepším řešením v dané situaci bude vystoupení z válečného konfliktu a zbavení se závislosti a závazků vůči Německu. Němci samozřejmě něco takového striktně odmítali a trvali naopak na uzavření smluv, které by Finsku neumožnily uzavřít separátní mír nebo jinou cestou vystoupit z konfliktu. V říjnu 1943 pak německý generál Jodl Finsku přímo pohrozil použitím síly, pokud se nepřestane snažit o dosažení míru.⁷⁸

Začátkem roku 1944 byly zahájeny mírové rozhovory mezi SSSR a Finskem a Finsku byly sděleny sovětské mírové požadavky. Aby Stalin podpořil tyto požadavky, zahájil Sovětský svaz mohutnou ofenzivu proti Finsku, do které nasadil 450 000 mužů, 10 000 děl, 800 tanků a přes 2000 letadel. Obzvláště koncentrace dělostřelectva byla impozantní ukázkou obrovské síly Rudé armády. Blesková ofenziva velice rychle prorazila přední i střední obranné linie a finské síly byly nuceny stáhnout se až za město Viipuri, prakticky na stejné území, na kterém probíhaly poslední boje zimní války. Zastavení Rudé armády se zdálo nemožné, když tedy Finsko požádalo o uzavření míru, byl mu

⁷⁷ RICHTER, s. 343—351.

⁷⁸ LAINOVÁ, (dokončení), s. 75.

ze sovětské strany sdělen požadavek bezpodmínečné kapitulace, to by znamenalo okupaci země i po ukončení konfliktu. Finská vláda odmítla a prezident Ryti poslal na vlastní odpovědnost Hitlerovi osobní dopis s urgentní žádostí o vojenskou pomoc. Ta byla Němci rychle poskytnuta a společné finsko-německé jednotky dokázali sovětskou ofenzivu zastavit.⁷⁹

V této válce byla již finská armáda lépe vyzbrojena a po boku německého spojence ukázala svou kvalitu i v ofenzivních bojích v počátku pokračovací války. Na jejím konci pak, s vypětím sil a s pomocí Německa, dokázala zastavit mohutnou sovětskou ofenzivu a dokázala tak Stalinovi, že je stále schopná způsobit Rudé armádě velké ztráty.

3.3 Laponská válka

Vytlačování německých vojsk probíhalo zpočátku zcela bezkonfliktně, Finové se dokonce s Němci domluvili, jak bude ústup německých jednotek probíhat a poskytl jim dopravní prostředky, zejména pak vlaky. Zároveň místo tlaku na německé jednotky působily finské divize spíše jako průzkumné oddíly monitorující postup sovětských jednotek, které měly za úkol pomoci Finsku s vytlačováním německých vojsk. Na některých místech přesto docházelo ke střetům mezi finskými a německými jednotkami, zejména když se finské jednotky snažily zajistit, aby Němci nepáchali taktické škody na majetku, například strhávání mostů. Od 2. října se boje mezi finskými a německými jednotkami rozhořely naplno, Finové používali hlavně taktiku obklíčení, se kterou slavili úspěchy. Ustupující německé jednotky žádaly sice zastavení bojových akcí, to ale nebylo možné, neboť aktivní vystupování proti německým jednotkám mělo i politické důsledky, prokázalo totiž, že většina finských generálů bere nadiktované podmínky vážně. Dne 7. října začala sovětská ofenziva proti Němcům, kteří se stále nacházeli na finském území, do 18. října

⁷⁹ JUTIKKALA, s. 261.

byly německé jednotky rozprášeny nebo překročily norské hranice. Území Laponska se ale proměnilo v naprosto zdevastovanou oblast.⁸⁰

Finská armáda se ve všech konfliktech, do kterých se zapojila, ukázala ve velmi dobrém světle. Finové bojující za vlastní zemi zvyklí na zdejší přírodní podmínky prokazovali opakovaně své osobní schopnosti. Ve velení armády a jednotlivých armádních uskupení byli vesměs velice schopní lidé, díky kterým představovala menší a špatně vyzbrojená finská armáda sílu, se kterou musí, i stát jakým byl Sovětský svaz, počítat.

4 Mezinárodní pohled na vzájemné vztahy Finska a SSSR

4.1 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy před zimní válkou z mezinárodního pohledu

Finsko se stalo roku 1920 členem Společnosti národů a v roce 1932 podepsalo pakt o neútočení se Sovětským svazem, ten byl nabízen již dříve, Finsko ale vždy jednání přerušilo, nakonec obě strany ve sporných bodech ustoupily a tento pakt stvrdily. Finsko se snažilo najít spojence mimo SSSR i Německo, nicméně většina států, převážně ze strachu před těmito dvěma velmocemi, nemohla poskytovat žádné záruky.⁸¹ Finský parlament již v roce 1935 jednohlasně přijal vládní návrh na proklamaci finské neutrality. V zahraniční politice se Finsko začalo zcela jednoznačně orientovat na severské státy, každoročně se zúčastňovalo setkání ministrů zahraničí těchto zemí a snažilo se posílit spojenectví v rámci tzv. severského bloku, i když ostatní státy tohoto bloku ho braly s rezervou, neboť bylo přímo vystaveno sovětskému tlaku a diplomaticky bylo až moc spřízněné s Německem.⁸²

Kvůli uzavření námořní dohody mezi Německem a Británií začal Sovětský svaz praktikovat politiku izolacionismu. Tento sovětský postoj dával všem jasně najevo, že v případě jakéhokoliv konfliktu přímo se dotýkajícího

⁸⁰ RICHTER, s. 401—408.

⁸¹ JUTIKKALA, s. 249.

⁸² LAINOVÁ, (1. část), s. 18.

Sovětského svazu nebude Sovětský svaz brát žádné ohledy na neutralitu okolních menších států. Nicméně již od roku 1935 bylo obsazení pobaltských států a Finska regulérním plánem aktivní obrany sovětského vedení pro případ agrese či ofenzivy Německa namířené proti SSSR. Na začátku roku 1936 bylo Finsko obviněno, že letiště, které staví na východě země, se mají stát předsunutými základnami německého letectva při útoku na Sovětský svaz. Sovětské vedení předpokládalo, že Německo v případě konfliktu obejde neutrální Polsko a zaútočí ze dvou směrů, ze severu a z jihu. Cílem severní armádní skupiny by se stal Leningrad, kdy by Německo porušilo neutralitu pobaltských států a zároveň by vedlo obchvatný útok přes území Finska. Sovětské vedení vědělo, že respektování neutrality Finska a pobaltských států Sovětským svazem by mohlo, v případě války, znamenat velkou strategickou nevýhodu SSSR proti případnému útočníkovi.⁸³

Když už se zdálo, že se Finsko domluví se Švédskem alespoň na opevnění demilitarizovaných Ålandských ostrovů, Sovětský svaz se proti tomuto plánu postavil. Finský parlament sice smlouvu o Ålandských ostrovech ratifikoval, Sovětský svaz ale vytvořil tlak na Švédsko, jehož parlament odložil ratifikaci smlouvy na neurčito. Sovětský vyslanec, který tou dobou předsedal jednání Společnosti národů, navíc zablokoval projednávání švédské žádosti ve Společnosti národů. Finsko se tedy dostalo do izolace i v rámci skandinávských zemí.⁸⁴

Velká Británie se rozhodla konzultovat finskou bezpečnost přímo s finskou vládou. Ta se stavěla odmítavě k jakékoliv „vojenské ochraně“, kterou by měl Finsku ručit Sovětský svaz. Dále finská vláda proklamovala, že sice nehodlá vést jednání s Německem, ale v případě nátlaku na vynucení sovětské garance je připravena připojit se raději k zemím Osy. Vzhledem k neúspěchu spojeneckého plánu se sousedním Švédskem a neochotou Velké Británie vojensky zasahovat proti Sovětskému svazu se finská vláda rozhodla analyzovat

⁸³ DYKE, s. 13—16.

⁸⁴ Tamtéž, s. 23—25.

výhody, které by Finsku přinesla spolupráce s Německem. Tato snaha vyvolala negativní ohlasy nejen v SSSR, ale i ve Velké Británii. Sovětský lidový komisař zahraničí Vjačeslav Molotov oznámil 1. července 1939 francouzskému a britskému ministrovi zahraničí, že Sovětský svaz požaduje mnohem větší záruky, sovětská vláda nebyla ochotna souhlasit s čímkoliv jiným než sovětskou hegemonií v dané oblasti, která mimo Finsko zahrnovala ještě tři pobaltské státy Litvu, Lotyšsko a Estonsko.⁸⁵

Situace se rapidně změnila po podpisu paktu Ribbentrop-Molotov mezi Sovětským svazem a nacistickým Německem. Tento pakt obsahoval tajný dodatek o rozdělení sfér vlivu ve východní Evropě mezi Německo a SSSR. Do sféry Sovětského vlivu nakonec připadly pobaltské republiky, východní Polsko, Rumunsko a Finsko.⁸⁶

Finská vláda tušila, že Sovětskému svazu nebudou stačit drobné územní ústupky, nýbrž se pokusí ovládnout celé území Finska. Příkladem, který potvrzoval finské domněnky, se stal nedávný osud Československa.⁸⁷

4.2 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy v průběhu a po skončení zimní války z mezinárodního pohledu

Ke konci roku 1939 vystupňovaly napjaté vztahy mezi Finskem a SSSR až do formy ozbrojeného konfliktu. Po stabilizaci fronty ke konci prosince 1939 se Finsko snažilo zajistit si diplomatickou cestou větší míru pomoci ze zahraničí, Francie a Anglie se dokonce odhodlaly jistou měrou angažovat ve válce po boku Finska za podmínky, že Švédsko a Norsko umožní jejich vojskům přesun přes své území. Obě tyto země sice s odpovědí váhaly, předpokládalo se ale, že by přesun spojeneckých vojsk přes své území povolily. Objevila se také možnost znovuzahájení rozhovorů mezi Finskem a SSSR, finský ministr zahraničí Väinö Tanner proto přerušil rozhovory o vojenské pomoci od západních států. Tanner

⁸⁵ Tamtéž, s. 24–26.

⁸⁶ RICHTER, s. 32.

⁸⁷ JUTIKKALA, s. 250.

odmítal francouzskou a britskou pomoc z důvodu obávaného zhoršení vztahů s Německem a možnosti zatažení Finska do druhé světové války. V tomto názoru ho podporoval i Paasikivi, jiného názoru byl ministr obrany Juho Niukkanen, který naopak vysazení spojeneckých sil na severu Finska podporoval. Zároveň se finská vláda nevzdávala možnosti zatáhnout do konfliktu sousední Švédsko jako svého spojence, což se ale nesešlo s úspěchem přesto, že část švédského vedení byla této myšlence nakloněna. Švédský ministr zahraničí Günther nabídl Finsku možnost vystupování Švédska jako zprostředkovatele mírových rozhovorů, finské vedení tuto nabídku ale odmítlo, neboť nepovažovalo Švédsko za stát, který by mohl změnit sovětské stanovisko a přinutit ho začít jednat o míru.⁸⁸

Sovětskému svazu, šířícímu myšlenky komunismu, který se prezentuje podporou továrních dělníků a pracujících „malých“ lidí a zároveň bombardujícím civilní cíle zápalnými bombami, se jeho původní záměr naordinovat ideologii komunismu finskému obyvatelstvu a nabourání tak státního systému rozhodně nepovedl. Bombardování civilních cílů ve městech zapříčinilo pouze větší semknutí bránícího se národa. Obyvatelé finských měst začali nenávidět jasnou oblohu, protože ta s sebou většinou přinášela smrtonosné nálety. V městských krytech nebývalo místa nazbyt a mnoho Finů se rozhodlo poslat své děti raději do sousedního Švédska, kde se o ně starali pěstouni, mnoho těchto dětí se do Finska již nikdy nevrátilo. Častými se také staly nálety a vzdušné útoky na železniční tratě, přičemž útokům se nevyhnuly ani vlaky přepravující výhradně civilisty. Proti těmto činům se ve světě zvedla vlna morálních protestů a Finsko díky nim získalo další nabídky pomoci. Sovětský svaz o těchto útocích samozřejmě před svým obyvatelstvem mlčel.⁸⁹

Dne 12. prosince 1939 bylo Finsko i Sovětský svaz vyzvány Společností národů k zastavení bojových akcí a uzavření míru pod jeho záštitou. Finská vláda tento požadavek vítala, bylo jí ale jasné, že Sovětský svaz nebude chtít jednat o míru, dokud nedosáhne nějakých výraznějších vojenských úspěchů, které mu

⁸⁸ RICHTER, s. 260—264.

⁸⁹ ENGLEOVÁ, s. 62—63.

zaručí splnění jeho předválečných nároků. Protože SSSR ignoroval požadavek Společnosti národů (SN), byl 14. prosince 1939 vyloučen na zasedání SN z jejích řad jako agresor. Sovětský svaz komentoval vyloučení ze Společnosti národů před svým obyvatelstvem tak, že je touto skutečností potěšen, neboť Společnost národů je pouze uskupení států ovládaných Velkou Británií a Francií, které Sovětskému svazu svazovalo ruce v možnostech vlastního rozhodování. Nyní tedy může SSSR opět uplatňovat nezávislou politiku. Zároveň byl vydán požadavek na plán druhého útoku, jelikož toto vyloučení zvýšilo šanci angažování cizích států ve válce ve prospěch Finska.⁹⁰

Vojenský materiál a techniku Finsko získávalo od zahraničních států formou darů, nebo obchodů. Mezi státy, které Finsko v tomto směru podporovaly nejvíce, patřilo Švédsko, a překvapivě například i Itálie a Maďarsko. Do bojů na finské straně se zapojili dobrovolníci ze Švédska, Norska, Dánska, Maďarska a jiných států, všichni ale bojovali bez oficiální podpory svých států.⁹¹ Naopak, Německo, od kterého si finská vláda slibovala velkou podporu, někteří dokonce přímou vojenskou pomoc, vyhlásilo, s ohledem na smlouvu se Sovětským svazem, nezávislost. Vyjádřilo dokonce náklonnost SSSR zadržením dodávek zbraní do Finska na svém území a jejich zasláním zpět do Itálie a Maďarska, odkud byly odeslány, a podporou sovětského Baltského loďstva doplňováním zásob a paliva.⁹²

Dne 26. Února 1940 předložil SSSR finské vládě ultimátum vyžadující odpověď do 2 dnů. Finové se k němu nevyjádřili určitě a znovu se obrátili na zahraniční státy, Velká Británie a Francie souhlasily s vysláním expedičního sboru přes Norsko a Švédsko, požadovaly ale oficiální finskou žádost o poskytnutí vojenské pomoci.⁹³ Norsko i Švédsko ale znovu odmítly přesun

⁹⁰ DYKE, s. 114—115.

⁹¹ URL: http://www.valka.cz/clanek_1197.html, [2. dubna 2015].

⁹² LAINOVÁ, (1. část), s. 22.

⁹³ CAIRNS, John C., *Reflections on France, Britain and the Winter War Prologue, 1939-40*. In: *Historical Reflections / Réflexions Historiques* 22, 1996, 1, s. 212.

britských a francouzských vojsk přes svá území z důvodu obavy z odvetné reakce Německa.⁹⁴

Zprvu neočekávaný výsledek zimní války byl jediným neúspěchem sovětské politické kampaně a zastrašování menších západních sousedských států Sovětského svazu. Dokázal, že i mocnost, jakou byl Sovětský svaz má své limity.⁹⁵

4.3 Vzájemné Sovětsko-Finské vztahy před pokračovací válkou, v jejím průběhu a po jejím skončení z mezinárodního pohledu

Snahy Finska o vytvoření obranného paktu se Švédskem po zimní válce byly opět smeteny ze stolu nejen Sovětským svazem, ale i Německem, které již mělo se Skandinávií své plány. V sovětském hledáčku se ocitly niklové doly na severu Finska, v tomto případě musel Sovětský svaz ale zmírnit své požadavky, neboť tato oblast byla již v zájmu britsko-kanadské společnosti, které také patřila těžební koncese. Finská vláda se snažila nalézt způsob, jak se vymanit ze sovětského tlaku. Naději jí dalo až Německo ke konci léta roku 1940, tou dobou nabídl Göringův vyslanec maršálu Mannerheimovi dodávky zbraní za předpokladu, že Finsko umožní Německu transportovat do Norska německé vojáky a materiál přes své území.⁹⁶

Spojenci, na něž Finsko spoléhalo už v době zimní války, se nyní, po obsazení Dánska, Norska a Francie, smrškli pouze na izolovanou Anglii, která by ale v případě potřeby nebyla schopna žádným způsobem pomoci. Finsku tedy nezbylo než si vybrat mezi postupným podmaněním Sovětským svazem nebo spojenectvím s Německem. Kvůli obavám naplnění stejného osudu jaký potkal pobaltské země obsazením sovětskými vojsky, začalo Finsko směřovat

⁹⁴ LAINOVÁ, (1. část), s. 23.

⁹⁵ THOMAS, Nigel, *Vojáci finsko-sovětské zimní války 1939-1940*, Ostrava 2006, s. 155.

⁹⁶ LAINOVÁ, (dokončení), s. 73.

k neoficiální alianci s Německem.⁹⁷ Někteří vysoce postavení činitelé Německa, například Hermann Vilhelm Göring, již v závěrečných fázích zimní války avizovali vysoce postaveným Finům, že válka mezi Německem a SSSR jistě přijde brzy a Finsko bude mít tak šanci po boku Německa napravit křivdy způsobené Sovětským svazem. Vzájemná spolupráce Finska a Německa byla oboustranně výhodná, Německo potřebovalo finské suroviny: nikl, měď, uhlí a dřevo, Finsko zase německou pomoc při vyzbrojování a reorganizaci armády.⁹⁸

Finská politika se na stranu Německa přiklonila již začátkem roku 1941, k oficiálně prvnímu kontaktu došlo až v květnu, kdy německý ministr Schnurre přicestoval do Finska s oficiální nabídkou vojenské pomoci za předpokladu dalších jednání, ta byla také rychle uskutečněna.⁹⁹

Finsko se nikdy nestalo německým satelitem, podporovalo sice německý útok, samo se ho ale v plné míře neúčastnilo, poskytovalo Německu své přístavy a letiště jako základny. Od Německa dostávalo zbraně, pohonné hmoty a potraviny, na druhou stranu vyváželo nerostné suroviny. Odmítalo ale přijmout rasovou politiku a nacistickou ideologii. Dá se tak říci, že nebojovalo jako spojenec Německa, pouze jako stát, který bojoval po jeho boku a využil dočasnou slabost Sovětského svazu, čehož si byly v jisté míře vědomy i západní státy.¹⁰⁰

Německo bylo tímto chováním rozhořčeno a zklamána byla též část obyvatelstva. SSSR vyslalo na chování Finska stížnost do Velké Británie, britský ministerský předseda Winston Churchill měl ale pro chování Finů pochopení, přislíbil Stalinovi pouze tlak, který Anglie na Finsko vyvine, a vyhlášení války pokud Finsko překročí své původní hranice z doby před zimní válkou.¹⁰¹

⁹⁷ KUJALA, Antti, *Illegal Killing of Soviet Prisoners of War by Finns during the Finno-Soviet Continuation War of 1941-44*. In: *The Slavonic and East European Review* 87, 2009, 3, s. 429.

⁹⁸ RICHTER, s. 288.

⁹⁹ JUTIKKALA, s. 258.

¹⁰⁰ LAINOVÁ, (dokončení), s. 74.

¹⁰¹ Tamtéž.

Celý nekomunistický svět chápal finský zájem získat zpět násilím odebrané území a i přes spolupráci s Německem si Finsko dokázalo získat sympatie a uznání po celém světě. Přímého blahopřání se mu například dostalo od Spojených států amerických, když dobylo zpět Karélii.¹⁰²

Západní spojenci v čele s Anglií sice měli v mnohých případech pochopení pro činnost a chování Finska, nicméně jako spojenci SSSR byli, na Stalinův popud, nuceni na nastalou situaci zareagovat. Dobré vztahy mezi maršálem Mannerheimem a britským premiérem Winstonem Churchillem znamenaly pouze to, že se finský maršál dozvěděl o plánech Anglie v otevřeném osobním dopise přímo od britského premiéra. Sám ale podobně otevřeně odpovědět nemohl, jelikož Finsko bylo v té době stále závislé na pomoci z Německa. Hlavně zásobování potravinami bylo pro finské obyvatelstvo životně důležité, Finové tudíž nechtěli riskovat jakoukoliv roztržku s Německem, to by ostatně mohlo zapříčinit odvetné akce německé strany. Proto také 6. prosince 1941 vyhlásila Velká Británie Finsku formálně válku.¹⁰³

Ve Finsku byla po pokračovací válce na základě dohody o příměří vytvořena kontrolní komise, ta se měla sestávat ze spojenců vítězné válčící strany, ve skutečnosti byla ale řízena Sověty. Členy komise bylo i několik britských důstojníků, rozhodoval za ni však většinou sovětský generálplukovník Ždanov řízený instrukcemi z Moskvy.¹⁰⁴

Paasikiviho snaha o sblížení se Sovětským svazem a důsledné plnění všech poválečných závazků byla ceněna vládami bývalé protihitlerovské koalice a dokonce i samotným Sovětským svazem, ten s ohledem ke změně finské politiky vůči sobě samotnému dokonce rezignoval na některé své požadavky.¹⁰⁵ Finsko v rámci politiky sblížování se Sovětským svazem nepřijalo americkou

¹⁰² JUTIKKALA, s. 259.

¹⁰³ RICHTER, s. 343—351.

¹⁰⁴ LAINOVÁ, (dokončení), s. 77.

¹⁰⁵ ZWETTLER, s. 63.

nabídku ekonomické pomoci formou Marshallova plánu, přestože by to třemi válkami zdevastované zemi vydatně pomohlo.¹⁰⁶

¹⁰⁶ JUTIKKALA, s. 263.

5. Závěr

V září roku 1944 definitivně ustaly boje mezi Finskem a Sovětským svazem, napravování vzájemných vztahů mezi těmito zeměmi bylo ale během na dlouhou trať. Proč mezi těmito dvěma sousedními státy vlastně došlo k rozeprím? Finsko bylo uznáno jako samostatný a nezávislý stát Ruskou sovětskou federativní socialistickou republikou, předcházejícím státní útvarem Sovětského svazu. Tento stav byl několik let respektován, když se ale objevila možnost nového světového konfliktu, bylo snahou Sovětského svazu zajistit svou zemi tzv. nárazníkovým pásmem, které se mělo sestávat z částí území či celých států ležících v okolí sovětských hranic. Systém nárazníkového pásma se přímo dotýkal i území Finska, jelikož jeho hranice se nacházely jen několik kilometrů od druhého nejdůležitějšího města Sovětského svazu Leningradu. Cílem tehdejšího sovětského vůdce Stalina se stalo nejen zajištění tohoto města, ale i kontrola Finského zálivu. Požadoval posunutí vzájemných hranic s Finskem a vytvoření sovětské námořní základny v okolí finského městečka Hanko, výměnou nabízel větší území v nehostinné oblasti Karélie. Získáním námořní základny v oblasti okolí Hanko by Sovětský svaz kontroloval celý Finský záliv, neboť Estonsko již bylo obsazeno dříve. Zároveň by tím ale byla výrazně narušena neutralita, kterou se Finsko snažilo v celém světě prezentovat, a také jeho obranyschopnost. Finsko sice na jednání přistoupilo, nabízené požadavky na výměnu území ale nebylo ochotno akceptovat. Navíc se také finská vláda obávala, že Sovětskému svazu nejde jen o tyto územní požadavky, nýbrž má zájem na obsazení celého finského státu. Stalin, kterému rozvázala ruce jak neskrývaná německá agrese v Evropě, tak i pakt rozdělující sféry vlivu ve východní Evropě mezi Sovětský svaz a Německo, se proto rozhodl vynutit si své požadavky silou.

Proč se ale Finsko jako jediný stát východní Evropy rozhodlo nepodřídit se sovětským požadavkům přes diplomatický nátlak a výhrůžky, které na něj byly při jednáních vytvářeny? Názory finských politiků na diktované sovětské podmínky byly dosti rozdílné, všem šlo ale o zachování suverenity vlastního státu. Vedení finské armády a několik předních finských politiků doporučovalo přijetí sovětských požadavků a zabránění ozbrojenému střetu, ve kterém by finská armáda neměla jedinou šanci proti silnější, početnější a lépe vyzbrojené Rudé armádě. Finská vláda jako celek vystupovala při jednáních ale dosti sebevědomě, spoléhala na to, že Sovětský svaz i přes přímé výhrůžky na Finsko nezaútočí. V případě útoku pak doufala v pomoc ze zahraničí, hlavně z Německa. Finské delegace vysílané do Moskvy neměly mnoho oprávnění a všechny sovětské podmínky či změny podmínek musely přednést vládě, která je poté

konzultovala a až poté mohly delegace přivést odpověď zpět do Sovětského svazu. Tímto způsobem se jednání natahovala a dala Finsku alespoň nějaký čas navíc na mobilizaci armády a nachystání obranných pozic pro případ selhání vyjednávání a útoku Sovětů, se kterým se ale obecně moc nepočítalo.

Když přišel sovětský útok, bez vyhlášení války 30. listopadu 1939, zareagovala na něj finská armáda velice úspěšně, když se jí ho hned v prvních dnech podařilo zpomalit a po necelém měsíci prakticky úplně zastavit. Finští vojáci byli vesměs dobře fyzicky zdatní a ovládali jízdu na běžkách, v čemž měli oproti sovětským vojákům obrovskou výhodu. Sovětské velké jednotky pomalu se přesouvající po komunikacích spolu s těžkou technikou byly napadány bočními útoky finských lyžařských oddílů, které útočily za cenu nejmenších možných vlastních ztrát s cílem protivníka demoralizovat a způsobit mu co možná největší ztráty. Finové praktikující partyzánský způsob boje způsobovali sice sovětům těžké ztráty, ti ale byli schopni vlastní ztráty rychle nahrazovat, na rozdíl od Finů, kteří zálohami téměř nedisponovali. Finská armáda byla schopna zastavovat i mohutné přímé útoky nepřítele, hlavně díky schopnostem velitelů jednotlivých finských oddílů a chrabrosti finských vojáků, ovšem ne napořád. Po skončení zimní války pokračovalo Finsko v modernizaci a vybavování armády, což se ukázalo jako velmi platné při zahájení války pokračovací. Finové byli nyní schopni účinné a rychlé ofenzivní války. Po dosažení svých cílů přešli k obraně získaných území, mohutnou sovětskou ofenzivu byli ale schopni zastavit pouze za vydatného přispění německého spojence. Finská armáda se nicméně prezentovala v dobrém světle a i Stalin si uvědomil, že pokud by chtěl na konci pokračovací války obsadit Finsko celé, musel by se napřed vypořádat s finskou armádou a to nejspíše za cenu těžkých ztrát.

Již na konci zimní války se projevíly schopnosti finské diplomacie, když finská vláda v době kolapsu vlastní armády a hroucení se obranných linií podepsala mírovou dohodu se Sovětským svazem. Tato mírová smlouva obsahovala sice tvrdé mírové podmínky s řadou nejen územních ústupků, ale díky jejímu přijetí byla zachována samostatnost finského státu. Sovětský svaz vznášel další a další požadavky a finská vláda byla nucena většinou z nich vyhovět. Situace, ve které se Finsko po zimní válce nacházelo, byla zoufalá, Finsko ale dokázalo udržet svou neutralitu i bez spojenců a prakticky bez možnosti obrany. Udrželo ji dostatečně dlouho na to, aby mohlo samo získat spojence a přejít do ofenzivy, s Německem po boku vtrhlo do Sovětského svazu, postoupilo ale jen na úroveň svých hranic a ze strategických důvodů pak ještě do Východní Karélie. Dalšího postupu se ale zdrželo, zprvém z důvodu lepších výchozích podmínek pro pozdější jednání se Sovětským svazem, zadruhé si

chtělo u zahraničních států zachovat status národa, který pouze brání to, co mu bylo násilím odebráno. Finská vláda dobře odhadla moment, kdy pro ni bylo bezpečné přerušit spolupráci s Německem a zahájit jednání o příměří se Sovětským svazem. Ten se díky tomu opět nesoustředil na dobývání finského území a mohl své jednotky soustředit jinde. Finsko ani z pokračovací války sice nic nevydělalo, Sovětský svaz ale pomalu přestal zasahovat do jeho vnitřní politiky a kvůli smířlivé Paasikiviho politice upustil od dalších poválečných požadavků.

Z hlediska mezinárodního pohledu byl vždy ve výhodě finský stát, který byl chápán jako země utlačovaná, ohrožovaná a později i napadená daleko větším sousedním státem s velmocenskými ambicemi. I přes tento postoj ostatních států zůstalo Finsko ve svém boji o přežití prakticky osamoceno. Za obou válek bylo materiálně podporováno jinými státy, obzvláště Švédskem, přímé vojenské podpory se mu ale od žádného z jeho spojenců nedostalo. V době napadení Sovětským svazem bylo Finsko stejně jako Sovětský svaz členem Společnosti národů, ta oba státy také vyzvala k zastavení bojů a zahájení mírových rozhovorů. Sovětský svaz dané nařízení ale ignoroval a tak byl ze Společnosti národů vyloučen. To bylo ale jediné gesto, které mohla a také udělala tato nefungující organizace. Vlastní složitá situace a neochota Norska a Švédska riskovat zavlečení do konfliktu, umožněním průchodu cizích vojsk vlastním územím, znamenala nezapojení se Velké Británie a Francie do obrany Finska v době zimní války. V době pokračovací války bylo Finsko chápáno jako stát, který pouze využívá angažovanosti Německa, aby si vzalo zpět území, které mu patřilo. Spojené státy americké mu například nikdy nevyhlásily válku, naopak, když se Finsku podařilo dobýt zpět ztracená území v Karélii, poslalo mu oficiální gratulace. Takovýto postoj zastával téměř celý nekomunistický svět. A tak, i když byla Velká Británie nucena z důvodu spojení se Sovětským svazem vyhlásit Finsku válku, nikdy se s ním v ozbrojeném konfliktu prakticky nestřetla. Mezinárodní podpora ovlivňovala i přístup Sovětského svazu vůči Finsku, který byl díky tomu vstřícnější.

6. Seznam použitých zdrojů

Literatura

- CAIRNS, John C., *Reflections on France, Britain and the Winter War Prodrone, 1939-40*. In: *Historical Reflections / Réflexions Historiques* 22, 1996, 1.
- BAXTER, Ian, *Východní fronta. Z tajných archivů SS*, Praha 2005.
- DYKE, Carl Van, *Zimní válka. Sovětská invaze do Finska 1939-1940*, Brno 2007.
- ENGLEOVÁ, Eloise, PAANANEN, Lauri, *Zimní válka. Sovětský útok na Finsko 1939-1940*, Brno 1996.
- HANNULA, Joos Olive, *So kämpfte Finnland: Der finnisch-sowjetische Krieg 1939-1940*, Berlín 1941.
- HEJKALOVÁ, Markéta, *Finsko*, Praha 2003.
- JÖRGENSEN, Christer, MANN, Chris, *Hitlerova arktická válka. Německé kampaně v Norsku, Finsku a SSSR v letech 1940-1945*, Praha 2008.
- JUTIKKALA, Eino, PIRINEN, Kauko, *Dějiny Finska*, Praha 2001.
- KUJALA, Antti, *Illegal Killing of Soviet Prisoners of War by Finns during the Finno-Soviet Continuation War of 1941-44*. In: *The Slavonic and East European Review* 87, 2009, 3.
- LAINOVÁ, Radka, *Finsko ve válce 1939-1944* (1. část). In: *Historický obzor* 6, 1996, 1-2.
- LAINOVÁ, Radka, *Finsko ve válce 1939-1944* (dokončení). In: *Historický obzor* 6, 1996, 3-4.
- LUUKKANEN, Eino Antero, *Stíhač nad Finskem*, Ostrava 2001.
- MANNERHEIM, Carl Gustaf, *The Memoirs of Marshal Mannerheim*, Londýn 1953.
- MAŠEK, Miroslav, *David proti Goliášovi*. In: *Válka revue* 7, 2015, 4.
- PEJČOCH, Ivo, *Obrněná technika 8. Malé státy Evropy 1919-1945*, Praha 2008.
- PORTER, David, *Organizace a bojiště Rudé armády ve 2. světové válce*, Praha 2011.
- RENTOLA, Kimmo, *The Finnish Communists and the Winter War*. In: *Journal of Contemporary* 33, 1998, 4.
- RICHTER, Karel, *Hranice placená krví. Sovětsko-Finské války*, Praha 2006.

STOVER, William J., *Finnish Military Politics between the Two World Wars*. In: *Journal of Contemporary History* 12, 1977, 4.

ŠNAJDR, Miroslav, *Soumrak stihacích dvouplošníků. Zimní válka 1939-1940*, Praha 2012.

THOMAS, Nigel, *Vojáci finsko-sovětské zimní války 1939-1940*, Ostrava 2006.

ZWETTLER, Otto, *Přehled dějin Finska a Islandu*, Praha 1984.

Elektronické zdroje

Carl Enckell, URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Enckell, [19. března 2015].

Zimní válka – Přepadení Finska Sovětským svazem,
URL: http://www.valka.cz/clanek_1197.html, [2. dubna 2015].

7. Resumé

In 1917, Finland declared independence, which was quickly recognised by Bolshevik Russia. The initial good relations between these two countries were disrupted by civil wars taking place in both countries.

After having made the Molotov-Ribbentrop Pact between Nazi Germany and the USSR on the division of spheres of influence in Europe and the Partition of Poland, the Soviet expansion aimed to its next target – Finland. The Soviet Union had originally planned to military occupy the territory of Finland. November 30, 1939 the Soviet Union launched the offensive without a prior declaration of war, for which it was expelled from the League of Nations. This was the beginning of the Winter War.

Although the Soviet Union possessed much larger army and more advanced technology they could not break through the Finnish defence line. Only after the arrival of additional reinforcements and a change in strategy they succeeded. The main reasons of the initial failures were probably Stalin's Purges and political repression. A high morale of Finnish soldiers caused a significant slowdown in progress and victory of the Soviet Union. This encounter resulted in the Moscow Peace Treaty on March 13, 1940, causing Finland to lose approximately a tenth of its pre war territory. Finland also had to accept some of the conditions defined by USSR. However, neither side considered this to be the final result and the tensions between the two countries eventually resulted in a beginning of a further conflict, so-called The Continuation War.

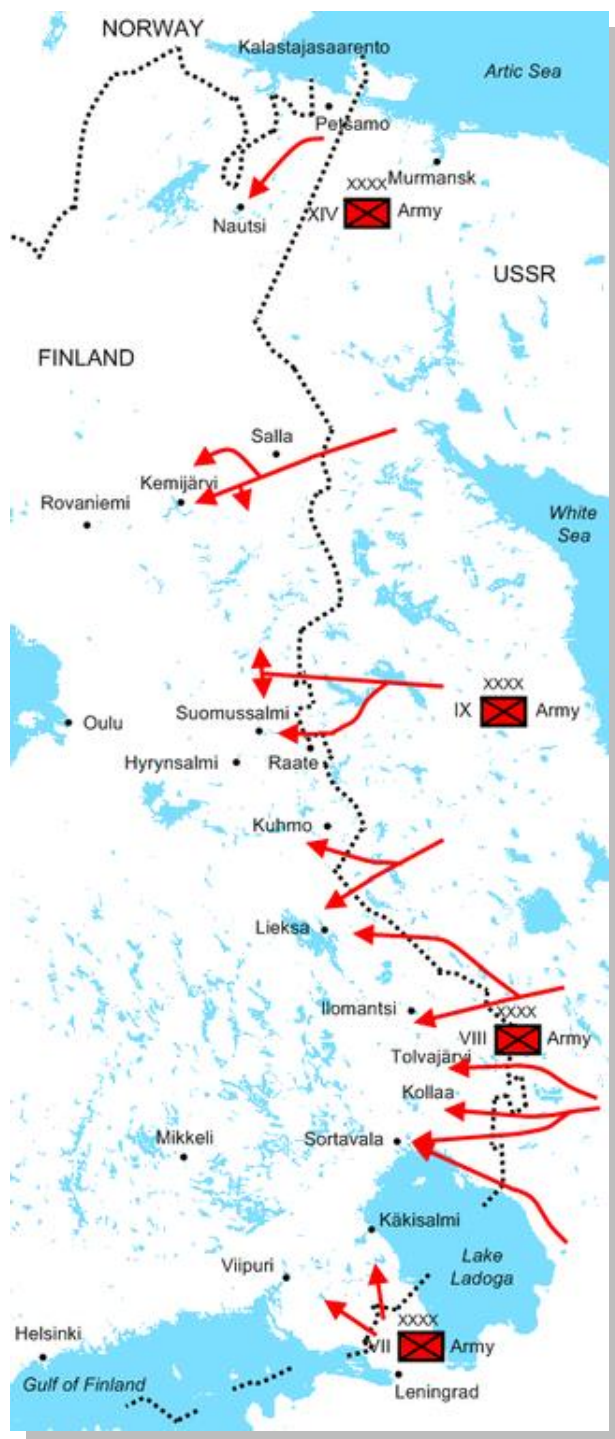
The Continuation War took place in the years 1941-1944. Finland supported Nazi Germany, who used the Finnish front in their attack on the USSR. Finland planned with the help of Germany to win back territory lost in the Winter War and guarantee safety from the aggressive policy of the USSR, they also wanted to guarantee safety against the aggressive policy of the USSR. Finland in cooperation with Germany defeated the Soviet defensive line and proceeded inland. In December 1941, however, the Finnish troops could no longer move forwards. Finland offered several times the return of the conquered territory to Soviet Union in exchange for the recognition of the borders of 1939 but the agreement was never accepted by the Soviet Union. Germany did not succeed in persuading Finland to support their offensive operations against the Soviet Union. In 1944, the situation changed on the Eastern Front and the USSR went into massive offensive even on the Finnish front. Only with great effort and with the support of the Germany did Finland achieve stopping the shift of Soviet troops. Stalin needed the Soviet forces linked to the Finnish front to move into

Central Europe. He suggested Finland acceptable peace terms, which were agreed by Finland. The borders between countries were returned to the state after the Winter War and Finland was forced to pay substantial reparations. It was also forced to declare war on Germany and to expel German soldiers from its territory.

Finland may have failed to recapture its lost territory, but it gained independence from the USSR. The Continuation War ended with the peace concluded on September 5, 1944. The state of war was formally ended with the adoption of the Paris Peace Treaty in 1947.

8. Přílohy

Mapa sovětských útoků od 30. listopadu do 22. prosince 1939

Zdroj: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War#/media/File:Winterwar-december1939-soviet-attacks.png.

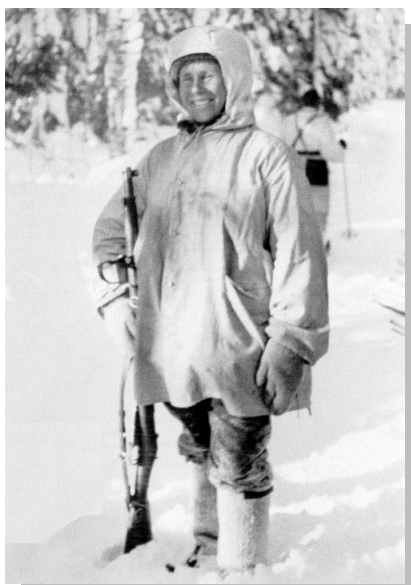
Finské lyžařské jednotky v Severním Finsku v lednu 1940

Zdroj:

URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War#/media/File:Finn_ski_troops.jpg.

Simo Häyhä, nejúspěšnější z finských odstřelovačů

Zdroj: URL:

http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War#/media/File:Finn_ski_troops.jpg.

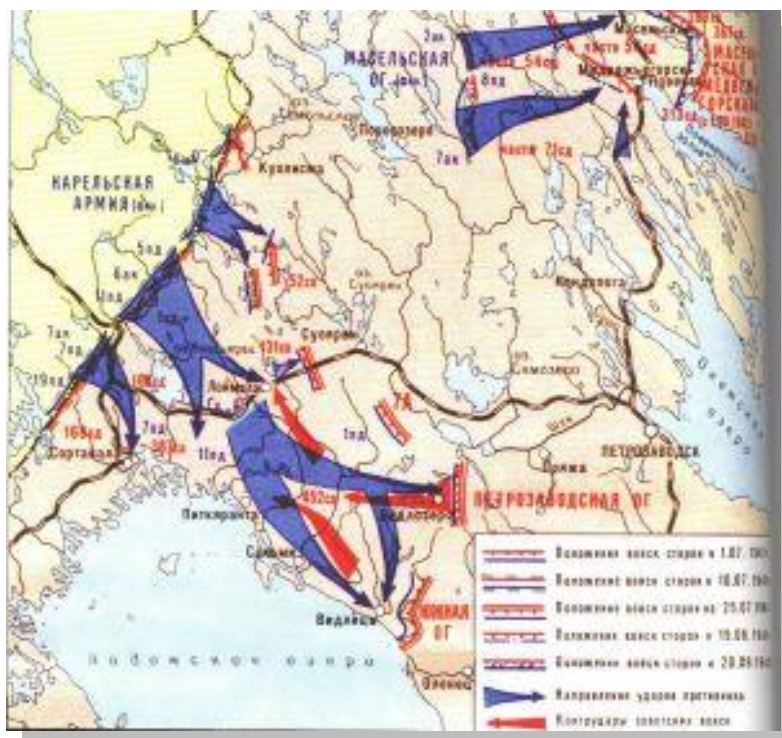
Mapa území odstoupeného Finskem Sovětskému svazu po zimní válce

Zdroj: URL:

http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War#/media/File:Finnish_areas_ceded_in_1940.png.

Finská ofenzíva v počátcích pokračovací války

Zdroj: URL:

<http://www.palba.cz/forumfoto/displayimage.php?pid=2337&fullsize=1>.